

ФИЛОСОФИЯТА КАТО ПЪТЕШЕСТВИЕ

Нови техники на обучение в часовете по философия

Сергей Герджиков

ЕКСТРЕМ

Издателство Екстрем

СЪДЪРЖАНИЕ

Час за нови знания

Час за дейности

Формулиране на теза

Дискусия със съученика до мен

Философски кръг

Горещи столове

Отборно състезание

Ролева игра

Въпросници за самопознание

Тестове за изпитване

Курсът по философия е едно виртуално пътешествие.

Учениците навлизат в малък нов свят, спират на определено място, разглеждат и усвояват нови знания и умения.

Философията като пътешествие е авторска стара идея, която вече се приема широко не само в учебници по Философия. В рамките на това пътуване авторите са намерили и подхванали детското начало на философското удивление и интерес към играта и въображаемия свят.

В осми клас пътешествието е навътре в нас. В психологията това е самият аз, учениците надникват и проникват в себе си. Те работят сами, по двойки, в малки групи, във „философски кръг“, на „горещи столове“. Учителят е водач, а водачът познава този свят добре, в крак е с времето и разбира своите ученици. Вие можете да изберете и акцентирате върху определени теми и подтеми, спазвайки програмата. Не е нужно да се преподава всичко, което е в учебника.

Часовете (уроците) за нови знания преди всичко са **познавателни**.

В 8. клас в тях се усвояват знания от въведение във философията, антропология и от психологията – основният корпус. Всички тези знания са осмислени като **самопознание и саморазвитие на ученика**. В 9. клас **пътешестваме в света на ценностите: морални и естетически**. В 10. клас се задълбочаваме **в света, познанието и обществото**.

Новото знание се въвежда **не като гола лекция**, а като **поредица от епизоди**, в които се навлиза **мотивирано: чрез малка проблемна ситуация от живота**, която **привлича вниманието и поражда въпроси**. Тогава се навлиза в „порцията знание“.

Новото понятие (концепция) се въвежда като обяснение на реални (проблемни) ситуации. След въвеждането на понятието (и понякога автор) ситуацията може да се изясни чрез понятието.

Структурата на урока за нови знания е примерно следната:

Въвеждане – подтеми за нови знания – равносметка.

Въвеждане

В краткото въвеждане идеята е да се ориентира ученика в „мястото“, докъдето сме стигнали с кратко припомняне на вече наученото и ориентиране за това, което предстои.

Следват **въпроси и отговори**, които ориентират в темата.

Подтеми 1., 2., 3., 4

Следват три-четири точки – **подтеми: 1., 2., 3...** В тези подтеми се навлиза **в жива ситуация**, излагат се **кратко, ясно, логически последователно и научно** концепции и понятия, следващи програмата. Допълненията не са задължителни.

Понятията се определят в специални полета, които в електронния учебник изпъкват. В други рамки се излагат накратко **биографии** на видни философи и учени, създали важни концепции. Не е задължително учениците да заучат тези биографии, важно е да узнаят **каква школа** или **концепция** те представляват или са създали, в **каква епоха** и къде. Не е задължително учениците да запомнят даваните определения на новите понятия. Важното е те да ги **разберат** и да могат да ги определят така, както ги разбират.

Концепциите и понятията трябва да съответстват на Възрастта на учениците.

Това е изрично изискване на МОН. Забележете: не на понижените изисквания и на понижения интерес, а на възрастта. Да се съобразим с това, **което знаят досега**, с това, **което учат по другите предмети сега**. Да акцентираме на **това, което е смислено и полезно в живота на тяхната възраст: на 15, 16 и 17 години**. Те учат **ред естествени и хуманитарни** дисциплини, учат **информатика** и се занимават много с **електронни ресурси** и особено **игри**. Това не значи, че знанията по философия трябва да са ненаучни, фолклорни и опошлени, а просто да са ясни, житейски ориентирани, свързани с досега познатото и с останалите предмети.

Равносметка

Заклучението е наречено равносметка и в него се ориентираме: **гोकъде сме стигнали? Какво вече зная?** Ученикът има възможност за **самооценка**, а с това – и за **осмисляне** на урока.

Новите знания и умения трябва да са актуални: да съответстват на съвременната наука.

Това е другото изискване на МОН. Класическите концепции във философията и психологията от XIX век **имат актуално развитие**. **Мисленето на човека от древността и от Новото време не е съвременното мислене, типично за XX и особено за XXI век**. Науката е направила огромни крачки за век и половина.

Старите философи се представят в съвременно звучене. Класическите концепции се въвеждат със съвременни ситуации и се обогатяват със съвременни открития. Живеем в глобална цивилизация и интересът към Изтока у нас и на запад е огромен. Навлизайте смело в източната мъдрост, но не езотерика и окултизъм.

Марксисткият период на нашата философия и психология е отдавна отминал. Учениците не са длъжни да поглъщат остарели понятия и двойки понятия като „биологичен индивид–социална личност“, „характер–темперамент“. Във философията това са термини като „всеобщ закон на диалектиката“, „всеобща наука–частна наука“.

За цял век и повече в психологията и философията са развити нови понятия, експерименти и концепции, широко достъпни в интернет и в много книги. Индивидът е уникално живо (човешко) същество: генетично, физиологично, психологично и социално. Днес е особено актуален въпросът за **изкуствения интелект** (информатика) и разликите и приликите между **машини, организми и човешки личности**.

Проблемът с личността и идентичността също е на ново ниво на развитие. Съвременната психология вече **не разглежда личността като нещо хомогенно и идентично, а като поток на опита и уникална житейска траектория**. Ние нямаме неизменна индивидуална същност. Това, че си спомняме миналото като наше, не означава, че спомените са едни и същи цял живот – те се променят и без да го съзнаваме. В мозъка **няма „център“, който съответства на „Аз-а“**. Опозицията „душа–тяло“ е остаряла. Налице е **единство: „mind-body“** и нищо, което преживяваме, не е чисто „психично“ – всичко протича в мозъка по невронни връзки, вериги, цикли.

Уроците за идентичността, за това Кои съм аз, Какво искам, Какво мога да правя най-добре, Как уча, са незаменими стъпки към себепознанието в един поток.

Те могат да бъдат разработвани с помощта на **серия от Въпросници** (предложени в авторския учебник, учебна тетрадка и помагало). Те са съобразени с Възрастта – 14-15 години, и не изискват сложни анализи на несъзнавани и неразбираеми за учениците структури. Достатъчно е **ученикът да си даде сметка пред белия лист в един въпросник какви са неговите отличителни черти и как той вижда себе си и човека до себе си**. Разбира се, не само във Въпросници, а и в описания и дебати.

Новите знания се преподават предимно като **лекции**, но допускат и предполагат елементи на проблемна **беседа по ситуации**. Тяхното въвеждане е **ориентация**, а равносметката е **проверка какво е научено**. В лекцията по нови понятия и теоретични единици се вмъкват примери и истории. Включват се въпроси към класа и се допускат въпроси от класа. Самото излагане на материала може да се раздвижи в беседата в посока личния опит.

Съвременната психологическа наука е тясно свързана с естествените науки: биология, антропология и **невронаука**. Тя е силно свързана с **виртуалните технологии**. Затова междупредметните връзки с тези науки са засилени.

В някои моменти на учители и ученици може да се стори твърде силно присъствието на съвременни научни достижения, но те са **съобразени с интересите на съвременните ученици: изкуствен интелект, виртуален свят и общуване, неврология на зависимостите**.

Уроците в 8. клас със **засилено присъствие на съвременни научни открития и дискусии**, ориентирани към невронаука, биология и компютърни технологии са особено подходящи за ученици от Природо-математически училища. Но това не значи, че учениците от хуманитарно ориентирани паралелки и училища няма да ги намерят интересни, тъкмо напротив. Техните знания само се обогатяват откъм естествено-научно знание, каквото и без това те изучават в училище по Биология и здравно образование и по Информационни технологии.

Въпреки това учители с хуманитарна ориентация, каквито сте повечето колеги, можете да сведете тези урочни единици за нови знания до минимум, като предпочетете други, хуманитарно ориентирани уроци, в рамките на темите и подтемите в програмата.

ДЕЙНОСТИ

Всеки урок за дейности следва урок за нови знания, и ритъмът е постоянен. Идеята е **всяка порция нови знания да се изпитва и разработва в умения**.

Тези часове са пълни със **занимателни предизвикателства**. Учениците **играят ролеви игри, разиграват ситуации (дилеми и казуси), дискутират по двама, четирима, на „кръгла маса“, състезават се по отбори, показват презентации и свои произведения**. В третата част на Философията за 9. клас те представят **свои художествени произведения**.

Уроците за дейности се разработват в рамките на **учебниците** (С. Герджиков, „Философия за 8. клас“, „Философия за 9. клас“) и се съдържат в пълен ресурс в **Учебните тетрадки**. Важно и интересно допълнение в 8. клас е иновативното „Помагало за личностно развитие“.

Заниманията са много: **работа по двама, в групи, „горещи столове“, ролева игра, фрагмент от текст, казус (дилема), въпросник, презентация, проект**. Така един час отлита, **без да е усетено напрежение**, а напротив: **в ред игри е постигнато нещо ново, смислено и полезно за живота**.

дейности

Дейностите, развити в учебника, продължават в учебната тетрадка. Учителят има богат избор от изгрови задачи, за да направи от часа малко събитие и да се радва на симпатия и уважение от учениците. **Учебната тетрадка следва напълно темите за дейности в учебника.**

В учебниците и тетрадките се пише и рисува, отбелязват се отговори. Това не са безплатни държавни учебници за многократно ползване. Без попълване, писане и рисуване учебниците и учебните тетрадки не се използват пълноценно.

Все повече навлизаме в **електронните учебници и помагала.**

Един урок, проведен **пред екран и онлайн**, с богатите електронни ресурси и линкове, **приковава вниманието** на учениците и прави и трудните уроци за нови знания **вълнуващи**. Учениците все повече ще решават задачи **на своите таблети** с попълване и ще получават **онлайн оценките си**. Още през 2006 предложихме първата **Мултимедия по философия за 11.клас**, но тогава изглежда е било рано за това.

Структура на урока за дейности

Урокът за дейности се състои от:

Въвеждане: ориентация за уменията, отнесено към знания и практики

1. Висока компетентност: дебат, анализ на текст, собствен текст, казус, тест (въпросник), презентация, проект
2. Компетентност – тема за дебат, техника на дискутиране; случай, казус или дилема; задача; игра; ролева игра и т.н.
3. Тест (въпросник) с ред въпроси и отговори за избор, анализ на резултатите и самооценка в тестовете, оценка от учителя

Равносметка: Задачи и въпроси; Какво вече мога?

Ресурси в учебната тетрадка; В Помагалото за личностно развитие:

Уроците за дейности са разпределени според спецификата на темата от програмата.

Познавателни и функционални компетентности

Тези компетентности са ориентирани към важни житейски и социални умения и специално към осемте ключови компетентности на Европейската Комисия. Ето как компетентностите са формулирани в програмите на МОН:

1. Анализ на философски текст:

Ученикът умее да формулира тезата на текста и да я оценява от гледна точка на жизнения си опит.

2. Създаване на аналитичен текст (философско есе):

Ученикът умее да създава кратък аналитичен текст с ясна структура, в който формулира проблем и теза и я аргументира предимно чрез примери и аргументи от всекидневието и личния опит.

3. Участие в дискусия:

Ученикът може да формулира ясно и точно лична позиция и да я обосновава. Участва конструктивно в диалогични форми на философско изследване с определен регламент (дискусия).

4. Анализ на казус:

Ученикът умее да анализира проблемна ситуация, да формулира проблем или конфликт и да аргументира лична позиция.

5. Разработване на проект (социален и/или учебен):

Ученикът умее да осъществява индивидуални и групови проучвания, като използва разнообразни информационни източници, постига и представя конкретни резултати.

6. Публично представяне (презентационни умения):

Ученикът умее структурирано да представя пред публика информация, като спазва предварително зададен регламент и използва различни средства и технологии за онагледяване. (Програма по Философия за 8. Клас на МОН)

Тези компетентности имат своята съвременна история. Казусите, есетата, тестовете и текстовете за анализ се появяват за пръв път в учебника по Философия от 1992 г. на автора и са развити подробно в помагалото „Философия прима“ от 1994 г. Изключения са презентациите и проектите. Проектите се появяват в учебника ни по „Философия за 11. Клас“ в 2001 и после в „Свят и личност за 12. клас“.

ФОРМИ НА ЗАНИМАНИЕ В КЛАС

МОЗЪЧНА АТАКА, ПРОВОКАЦИЯ

В началото на нова точка от урока учителят вкарва учениците в работна кондиция, като ги провокира с бърз и интересен въпрос. За това са формулирани въпроси и отговори в началото на всяка тема за нови знания. Можете да зададете свои въпроси, които да са пряко свързани с живота на учениците.

Обичайно е учителите да задават серия въпроси на класа, за да достигнат учениците сами до понятията и положенията, важни за темата. Но не всички ученици, а понякога само единици, проявяват интерес. **Интересът се повишава и вниманието се изостря, ако се измисли провокация или рядка и остра ситуация.**

По темата за общуването:

Провокация: На парти сме. Момиче или момче от компанията седи сама, не пие алкохол, не пуши, не разговаря. Какво правим? Ще я (го) изолираме ли още повече? Ще я (го) обсъждаме ли зад гърба: „колко е сдухан/а“? Или ще се обърнем към нея (него) непринудено. Какво ще кажем?

ОТКЪДЕ ТРЪГВАМЕ? ОБИЧАЙНИЯТ СПОР

Когато спорим, говорим **свободно**: споделяме мнения с пристрастие ги защитаваме, като привеждаме обикновено непроверени факти и спонтанни аргументи за и против.

Примерен спор

Петър:

– Един ден всички професии ще се упражняват от интелигентни роботи.

Иван:

– Не съм съгласен, няма как да стане.

– Защо смяташ така?

– Ами първо не е никак добре за хората да престанат да работят, най-малкото защото ще затъпнат.

На това Петър отговаря:

– Няма значение, защото бизнесът управлява света и щом е изгодно за компаниите, те ще уволнят хората и ще поставят роботи навсякъде.

Иван се съмнява и изказва контрааргументи (критика):

– **Първо**, това едва ли ще е по-евтино и **второ**, хората ще измислят закони срещу заемането на някои работни места от роботи, **защото** иначе хората ще загубят своите знания и умения. Това ще е краят на човешката цивилизация.

ОТ МНЕНИЕ КЪМ ТЕЗА

Тезата, за разлика от мнението, **се обосновава с факти и аргументи**.

Работете индивидуално. Формулирайте една теза и нейната антитеза, например:

1. „Душата е смъртна и умира заедно с тялото.“ Противоположната теза ще бъде:
2. „Душата е безсмъртна и отива в друг свят.“

Сега дайте факти и аргументи за едната и за другата теза. Помнете, че **пред фактите аргументи не важат**. Не можете да оборвате добре потвърдени факти.

Факти за 1:

- A. Никой никога не наблюдава души.
- B. Всички умират, никой не се връща от смъртта.

Аргументи за 1:

- A. Тялото е смъртно, а душата е неотделима от тялото, следователно и тя е смъртна.
- B. Изобщо е под въпрос отделянето на „душа“ наред с тялото. Къде е душата, когато ме боли зъб или гледам синьото море?

Критика (контрааргументи) и съответни факти:

- A. Много хора казват, че са виждали духове. (Това добре потвърден факт ли е?)
- B. Някои хора, преживели клинична смърт, разказват за преход в друга реалност.

Аргументи за 2:

- A. Душата е принципно различна от тялото и не е наблюдаема.

ИГРА: ДИСКУСИЯ СЪС СЪУЧЕНИКА ДО МЕН

Работете по двама. Разиграйте философски дебат с опонент – съученика до вас. Играта е писмена: ще записвате факти и аргументи за една теза и една антитеза.

В тази игра **попълнете** дадените полета в учебната тетрадка за теза или за антитеза по избор. Може да се използват **работните листове, които са качени в електронния учебник**.

1. Всеки участник (опоненти А и Б) формулира **известни научни факти** и **аргументи** в защита на една теза или антитеза.
2. Опонентите си разменят тетрадките (листове). Всеки от опонентите формулира **факти** и **аргументи** против тезата (антитезата) на опонента си.
3. Опонентите си връщат работните тетрадки (листове). Всеки от тях се съгласява или не се съгласява с аргументите на другия. Фактите, ако са добре потвърдени, не се оспорват. Опонентите формулират заключение.

Например:

Теза: Толерантността към различните и чуждите е задължителна. Само така ще има хармония в отношенията.

Антитеза: Толерантността към различните и чуждите не е задължителна. Трябва да поддържаме своите и близките хора и да избягваме чуждите и различните.

Факти, които потвърждават тезата (попълва се от опонент А):

Аргументи в защита на тезата (антитезата):

Участниците си разменят листовите. Прочитат формулираните аргументи и факти и отговарят.

Опонент: Не си прав/а (прав/а си), защото:

Факти, които опровергават (потвърждават) тезата (попълва се от опонент Б):

Аргументи **против/за** тезата (попълва се от опонент Б):

От формулираните факти и аргументи следва, че тезата (антитезата)

е вярна/не е вярна.

РАБОТА В ЕКИП

Ученето е **екипна дейност**. Във Финландия учениците работят в малки групи. Така те решават проблеми с колективен ум. Тази форма на учене **развива умения за работа в екип**.

Съединете масите по две и нека четирима седнат двама срещу двама.

Учителят дава проблем за решаване или мини проект: **мозъчна атака, провокация, дилема, казус, малък проект**. Добре е да е жива ситуация. Формата може да бъде **раздаване на листове на всяка четворка с еднакви или различни задачи за решаване в екип**.

Членовете в екипа **споделят случаи от своя опит, идеи, факти, аргументи**; разпределят си задачи в малък проект, анализират текст. Накрая учениците представят общ продукт: решение на дилема и казус, колаж, анализ на текст, картина, артефакт.

Учителят **наблюдава работата на екипите и помага с напътствия и корекции**, като обръща еднакво внимание на всички екипи.

Накрая екипът записва решението на дадения лист. Решенията на екипите се събират или желаещите представят своите решения.

КРЪГЛА МАСА (ФИЛОСОФСКИ КРЪГ)

„Кръгла маса“ е много популярна и развита форма на обсъждане на важни проблеми на работното място, в институциите, в научните конференции. Идеята е ясна: **кръгът дава еднакви, равнопоставени позиции на всички участници**. Няма ръководители и подчинени. Всеки може и е добре да изрази своята позиция.

Масите се нареждат в кръг, радиално в няколко колони. Учителят е един от събеседниците в кръга.

Кръглата маса може да се използва както за **философски дискусии**, така и за **обсъждане на собствени есета, на актуални проблеми** в класа, в училището, в обществото. (Идеята за „философски кръг“ ми бе подсказана от учителя Атанас Атанасов от Шумен.)

ИГРА „ГОРЕЩИ СТОЛОВЕ“

На дъската се изписва или се показва на екран темата на дискусията. Дъската се разделя на две колони с теза и антитеза най-горе. В двете колони ще се записват сполучливите аргументи, факти и критики за тезата и за антитезата. Пред дъската се нареждат две колони една срещу друга или една до друга по три или четири стола. Опростен вариант: два „горещи“ стола един срещу друг.

Най-отпред са двата „горещи стола“, на които седат първите ученици: един „за тезата“ и един „за антитезата“. Първият: „за тезата“, изказва (изписва на дъската) аргумент (факт), първият „за антитезата“ отговаря със свой аргумент (факт), след което седат на мястото си в класната стая. Мястото им заемат вторите със своите аргументи (факти) за и против. Третите стават втори. На последните места, останали свободни, седат нови участници **по желание и убеждение в лявата или в дясната колона.**

След изчерпването на важните аргументи и факти, **учителят прави равностметка и може да се определят победители.** (Това още не значи, че едната теза е окончателно доказана.) Следвай-те нормите на критичен диалог и правилата за организирана дискусия! (Идеята за тази форма на организиране на дискусия ми е дадена от Николета Николова, асистент по Методика в катедра „Философия“)

„СОКРАТИЧЕСКИ“ ДИАЛОГ

Организация: Сократическият диалог протича във формата на „кръгла маса“ или в обичайната подредба на учениците в редици на маси.

Тази техника е широко позната от всякакви кръгли маси. Специално методът се развива от Леонард Нелсън в двайсетте години и от Густав Хекман в средата на ХХ в. Първообраз на този философски диалог в група са Платоновите диалози. В сократовата беседа **група събеседници в дискусия се опитват да отговорят на един въпрос.** Цел е **изясняване на проблем и постигане на съгласие в групата.** **Диалогът се насочва от водещ/а.** Тя/той избягва да се изказва по темата, а само подрежда изказванията и подпомага разбирането между участниците.

Не се позоваваме на изречения от авторитети. Не се изискват непременно специализирани знания. Важно и ценно е да се изкажат и обсъдят интересни нови аргументи и факти. Най-важно е **да се споделят нагласи, опит и позиции.**

Такива въпроси могат да бъдат:

Какво значи „да се самопознаваме“? (да си дадеш сметка за добрите и лошите си навици, равностметки на постъпки и дейности, попълване на въпросници, решаване на тестове, житейски дилеми, реални ситуации)

Как човек се саморазвива? (учене, тренировки, игри, участие в клубове, кръжоци, школи)

Как нося своята отговорност? (извинение, признаване на правотата на другия, признаване на грешка, признаване на вина, искане на прошка, компенсиране на нанесени вреди...)

Какво е изкуство и какво е кич (безвкусица)? (фолк и фолклор, добър и лош вкус, любителство и професионалност)

Събеседниците трябва да **говорят ясно.** Те трябва да отстояват **свои позиции.** Участниците са **честни в изказването и критикуването, придържат се към темата.** Те не се отдават на произволни измислици, а стоят в конкретното и опита.

Учителят или избран водещ води дебата по прости правила за време и яснота, за придържане към темата. Тя/той връща разговора към темата, когато той се отклони много. Опитайте да поставите ученик да води дебата: така се развива самостоятелност и отговорност.

ИГРА: ОТБОРНО СЪСТЕЗАНИЕ

Използвайте **състезателното начало** у учениците и **стимулирайте тяхното самочувствие, дух и Воля за победа**.

Организирайте дискусия, като разделите класа на два отбора. Отборите седят в редица един зад друг, или около две „кръгли маси“, или около една обща кръгла маса едни срещу други.

Дъската (екранът) в класната стая се разделя на две с вертикална линия. Отляво горе се изписва теза А на отбор А. Отдясно горе се записва теза Б на отбор Б. Записите се правят на дъската или на лаптопа в мултимедийна среда от капитана или учителя. Скоро това **ще се прави на таблетите от място (това може да разсее вниманието и да излезе извън контрол)** в електронен учебник (тетрадка).

Всеки ученик **решава към кой отбор да се присъедини** според тезата и антитезата. Избират се **двама капитани (говорители)**. Отбор А ще аргументира теза А. Отбор Б ще аргументира теза Б (антитеза). Гледайте отборите да са с по равен брой играчи.

Дават се **пет минути за обсъждане** по отбори. След това капитанът на отбор А изказва (изписва) факт или **аргумент** в полза на теза Капитанът на отбор Б формулира аргумент в полза на теза Б, който се записва в дясната половина.

В края на дискусията **учителят прави равностметка** и може да **оцени** аргументите, възраженията и отговорите по точки (например в шестобалната система). **От двата отбора победител е онзи, който е събрал повече точки.**

Общи правила на дебатите

Партньорите се **изслушват** и **не се прекъсват**. Всеки се стреми да е пределно ясен. Развивайте у учениците **умение да говорят смислено и ясно**. В свободни разговори те го правят, нека го правят и в час, по темите от програмата. Това става, когато тези теми **пряко ги засягат**. Е, да направем така, че да ги засягат. **Умението да се говори смислено и ясно е ключово във сфери на живота и във всички професии.**

Критиката върху гледната точка трябва да бъде насочена към **тезата** такава, каквато е представена, **без преиначаване, и не към съученика**. Да се избягват преодоляват предубежденията и предразсъдъците.

ФИЛОСОФИЯ ЗА 8. КЛАС. ПРИМЕРЕН УРОК

20. КАКВО ПРАВЯ НАЙ-ДОБРЕ?

(Урок за дейности. Създаване на собствен текст–есе)

Защо учениците се учат да пишат аргументиран („аналитичен“) текст? Това изискване в програмата цели да развие една вече разработвана компетентност: **писането**. То е вече учено поне в уроците по литература.

Писането е самостоятелна работа.

Това умение е **решаващо** при **кандидатстване във ВУЗ**, при **кандидатстване за работа** и навсякъде, където се изисква **да убедим някого в нещо**: на пазара при предлагане на продукт, в организации и институции, в административни и съдебни текстове (представяне на продукт, заявление, жалба, обяснение).

Дори **във форумите и социалните мрежи е добре да можеш да изразиш ясно и убедително своето мнение**, като използваш собствен опит и проучване.

За избора на темата „Какво правя най-добре“ като примерна натежава аргументът, че това особено силно интересува всеки от нас и особено порастващите.

Есетата се пишат не в клас, а вкъщи. Учителят предлага ресурси: теми или афоризми за разсъждение, текстове, филми, образи.

Може винаги да се провери дали даден текст е взет и копиран от Интернет: просто търсим текста или характерна част от него в Google.

Времето, с което учителят разполага за тази тема в клас, е:

- 1) В края на предишния час (тук урока за нови знания 19).
- 2) Целият час за дейности (тук урок 20).

В края на предишния час (тук урок 19) учителят **обяснява задачата и предлага ресурсите**: учебник, учебна тетрадка, помагало за личностно развитие; интернет-материали, статии, примерни съчинения. Учителят избира интересна примерна тема и я промотира. Добре е да се предложат две или повече теми за избор.

Нека използваме формулираната в учебника тема: **КАКВО ПРАВЯ НАЙ-ДОБРЕ?**

Учителят „провокира“ класа с въпрос за това **знаят ли учениците какво правят най-добре?** След това представя за няколко минути **видовете интелигентност (способности): лингвистична, логико-математическа, музикална, телесно-кинестична, визуално-пространствена, интерперсонална (комуникативна), интраперсонална (вътрешно-личностна), натуралистична, екзистенциална.**

Учителят задава (припомня) **правилата за писане на собствен текст**. Те се съдържат на различни места: в същия урок от учебника, в учебната тетрадка, в стари учебници, в книги за учителя. Със сигурност имате собствени правила за ученическо съчинение по философия (психология). **Обемът на изискваното съчинение не трябва да е по-голям от 3 страници за 8. клас.**

Нека учениците прочетат внимателно статията „Множествена интелигентност“ на Хауърд Гарднър (накратко: в учебника за 8. клас, по-пълно: в електронния учебник като линк). **Учениците не пишат за теорията на Гарднър, а за себе си.** Всеки от тях **вниква в себе си и своите занимания** и **преценява какво му се удава най-добре**, кои типове интелигентност има в най-висока степен. Какво може да е по-важно и интересно?

Задача на ученика е **да представи своята способност (сфера на дейност), като я опише интересно** и потвърди своя напредък с резултати: собствени (творчески) продукти, спечелени състезания, получени признания и награди. Алтернативно: ученикът може да разработи аргументиран текст за видовете човешки способности (интелигентност). **Често въпросната способност не е развивана активно и ученикът сега си дава сметка за нея.**

В крайна сметка, ученикът постига изключително важно **проникване в себе си и си дава сметка къде е най-точното му място**, докъде е стигнал/а в някаква компетентност и накъде да се ориентира в следване и професия. **Това е стъпка към себеоткриването.**

В началото на същинския час за дейността (в случая урок 20 от учебника) учителят пита учениците как са се справили, какво са написали и какви трудности са срещнали. **Часът протича като представяне и обсъждане на съчинения.**

Алтернативно: Учителят вече разполага с написани съчинения, изпратени по електронната поща, прочел ги е и заедно с целия клас правят анализ на постигнатото и на грешките.

19. ЩАСТИЕ И СМИСЪЛ В ЖИВОТА

Удоволствие и щастие. Дълг и грижа. Смисъл на живота и смисли в живота

Новите знания се представят чрез живи ситуации.

Те събуждат класа и приковават вниманието на учениците. И на крилете на тази позитивна емоция можем да понесем и проблематиката на урока: какво е щастие, какво е дълг и грижа, какво е смисъл в живота и какъв може да е смисълът на човешкия живот? „Дефинициите“ не са строго научни и единствено истинни. Те просто представят съгласно моментите на понятия като удоволствие и удовлетворение, дълг и грижа, смисъл в живота.

Може да се започне с провокация:

Например: Какво да направи един затворник, за да смекчи страданието си? Може ли той да постигне свобода и щастие в някаква степен зад решетките? А какво става, когато го налегне самота и депресия и той по цели нощи не може да спи?

Затворникът намира нещо, което не само запълва дългите му дни в килията, но и **придава смисъл на живота му в този тежък период**: развива своя занаят, например прави мебели в работилницата, или пък (защо не?): пише книга. Той описва интригуващо своята история и онова, за което е попаднал тук. Или, което е още по-вероятно, изработва системи за заключване и защита от грабеж, системи за антивирусна защита.

Вие с какво бихте си изпълвали дните в подобна ситуация?

Как да постъпим, когато наш близък/близка е пострадал/а тежко и е на легло вкъщи? Как да постъпим, когато видим паднал човек на улицата?

Какво сме длъжни да правим преди всичко? Има ли вечни и ясни неща, които дължим на другите и на себе си?

Всяка от предложените според програмата точки на урока (порции ново знание) вече има какво да се съживи в съзнанието на учениците: те имат личен опит за това какво им харесва, кога изпитват наслада и те могат да се попитат: А кога съм бил наистина щастлив/а?

Учениците могат да се запознаят със световни анкети за щастие. Кои народи споделят, че са по-щастливи и кои – че са по-скоро нещастни?

Кои неща правят хората щастливи? – Парите? – Славата? – Властта? – Учението и развитието? – Споделянето? – Семейството? – Приятелите? – Хобито? – Да даваш, да правиш услуги? – Любовта?

Разбира се, тук едва ли може да се изисква едно научно понятие за щастие, но има много интересни изследвания. Известни са „**хормоните на щастие**“: **ендорфините**; серотонинът преодолява депресивните състояния, той е зависим от слънчевото време. Адреналинът расте при силен стрес и активира тялото на максимум.

По-нататък идва темата за смисъла или смислите.

Защо си задаваме въпросите за смисъла, когато сме в безпътица, самота, скука? Защо ги забравяме, когато сме увлечени в интересна игра или задача, когато се изкачваме в красива планина или сме въввлечени в съдбовна битка? Има ли нещо отвъд този свят, което осмисля човешкия живот?

В следващия час (за дейности) са дадени текстове за смисъла и щастие. Прочетете „Манифеста на щастие“ на Ник Маркс. Защо в Бутан е създадено Министерство на щастие и с какво се занимава то?

Когато не сте сигурни, проверявайте в интернет. Психологията днес е доста различна от онова, което пише в учебниците от 1950 до 1990 година. (Проверете понятични фигури като: „дух–душа–тяло“ „материя–съзнание–отражение“, „темперамент–характер“, „индивид–личност“, „познавателни, волеви и емоционални“ съставки на личността, „потребности–дейности“.

Това бяха понятия от психологията в рамките на марксизма.)

Съвременната психология в различните си школи развива различни понятия.

РОЛЕВА ИГРА

Всички играят: малки и големи, хора и животни. Малките се учат на важните неща с игри. Ролевите игри все по-често се използват в съвременните училища по света. Те са интересни и привличат учениците, **защото са игри** и защото учениците се превъплъщават в роли, играят на друг.

Ролевите игри са мощна технология за обучение и се прилагат интензивно в преподаването на различни дисциплини и най-вече в чуждите езици. В клас те преодоляват формализма и съпротивата срещу трудните задачи.

Тийнейджърите играят електронни интерактивни игри с всякакви сюжети. Още преди да зорят, бебетата вече играят на планшети и смартфони с многоцветните подвижни фигури, същества и сюжети. Вместо да им отнемат времето и интереса към училище, игрите могат да се вкарват в училище.

Играта прави обучението желателно, вълнуващо, развиващо.

Цели и структури на ролевите игри в обучението

Сюжетно-ролевата игра може да се използва за достигане както на колективни, така и на индивидуални цели. Игрите, особено големите, дават възможност да се **разкриват и усъвършенстват индивидуалните качества**.

Играта трябва да си остава игра с цялата си условност. Тъй като е условна, могат да се проиграват всякакви ситуации без опасност.

В ролевата игра, за разлика от индивидуалната игра-задача, **участниците играят определени роли**: член на секта или клика, чужденец или пришълец, затворник или надзирател, съдия или адвокат, родител или учител, свидетел или участник в инцидент, таксиметров шофьор, манекенка, кандидат за работа на интервю или работодател, банков чиновник, полицай, корумпиран кмет, политик, президент...

Ролевите игри имат сюжет. Това е **решаваната задача** или **разиграваната ситуация**, подобна на сцена от пиеса, която се играе в театър.

Какво ще направим в ролята си? Какво ще кажеш?

Структура на играта:

1. Какво се случва? Тема, ситуация, сюжет, задача
2. Кога се случва? Учебните игри в час, естествено, имат границите на часа, а най-често само на част от часа, примерно 10 минути.
3. Къде се случва?
4. Каква е целта? Какви са правилата?

Масово се играят занимателни игри, решават се ребуси, задачи с думи и с цифри като судоку. Има и книги-игри. Игрите в съвременното виртуално пространство се създават от високо специализирани колективи, подобно на филмите. Те са цяла индустрия.

Разбира се, игри са в силна степен и спортовете, и други елементи на физическата подготовка.

Всяка дейност в училище и в професията може да се **доближи и да приеме елементите на игра**, когато е спонтанна, интересна, носи удовлетворение и решаване на проблеми.

РОЛЕВИ ИГРИ ЗА 8. КЛАС

В учебника на „Просвета“ впечатлява началния разказ за рисунките на Малкия принц от едноименната приказка на Екзюпери, поместен още в първия урок. Урокът продължава със стихотворение „Песен за детството“, и прави впечатление колко леко и изриво се навлиза с интересни истории във всяка тема и ново понятие. В учебника са разработени и ролеви игри по теми. (Варджийска, Цветанска, Захариев, Философия за 8. клас, 2017). Изрови елементи и мотиви присъстват и в останалите учебници и помагала, във формата на забавни задачи и упражнения.

В авторския учебник от 2017 г. по Философия за 8. клас са разработени следните игри, задачи-игри и ролеви игри по теми:

10. Игра-тест на Тюринг (Imitation game): компютър или човек?

13. Задача-игра. Направете си селфи

14. Кой съм аз за себе си и за другите? (доразвита в УТ, 7)

22. Виртуално общуване и „игра на друг“

25. Писмо до другия. Упражнение за емпатия

25. Игра с двете ябълки

29. Експеримент-игра. Куклата Бобо

В учебната тетрадка са разработени още игри:

Кого ще спасите?

Конфликти и разрешаване без насилие

Първите стъпки към толерантност

За 9. клас възможностите за игри са също големи, тъй като моралните теми са пълни със сюжети, дилеми и казуси.

Игра може да се получи от селфи или снимка, направена на другия, от влог или клип за Youtube.

Всеки може да предложи снимки и клипове. Портрети с различно изражение, с различни емоционални нагласи и в различни ракурси. Образите или клиповете се разглеждат, сравняват и интерпретират. Ролята на самоанализ се заменя с ролята на анализ на образите на другия.

В помагалото за личностно развитие (Я. Рашева-Мерджанова) игрите са повече и са обичайно средство за саморазвитие, особено игрите на рисуване: нарисуйвай х... (човека-слънце, ценностите, света). Нарисуйвай и изиграй себе си.

РОЛЕВИ ИГРИ В УЧЕБНИКА И УЧЕБНАТА ТЕТРАДКА ЗА 9. КЛАС

2. Какво ценим и защо?

Нарисувайте своята ценностна пирамида, своята основна ценност (благо)!

Моите и семейните реликви

4. Норми и дилеми

Ролеви игри: Ние и другите

Чужда поща; Бежанец в парка (конфликт)

Етюд: Разстояния

6. Как се аргументира и критикува

Игра: Дискусия със съученика до мен.

Игра: „Горещи столове“.

Игра: Кръгла маса („Философски кръг“)

Игра: Отборно състезание

12. Как бих постъпил?

Морален казус (ролева игра): Намерен портфейл.

Игри - ситуации: Какво искаме, Щастливият затворник, Книгата на моя живот

2. Ателие: Смисъл, мисия, съдба

Етюд 1: Сам и заедно с другите

Етюд 2: Пътник

16. ТОЛЕРАНТНОСТ, УВАЖЕНИЕ И СПОДЕЛЕНОСТ

Игра: Какво съм готов да споделя и с кого?

Етюд: „Доброто ми име“

18. Концепции за добро и зло

Моралът в съвременното пазарно общество:

„горещи столове“, таблица-игра

20. Щастие, смисъл и дълг

Ролева игра: Какво искаме от другия и какво

правим за него?

Етюд 1: Сам и заедно с другите

Етюд 2: Пътник

Ситуация: Да си признаеш грешката

24. Как оценяваме красотата и изкуството
Представяне на произведение на изкуството
за оценка

Любителство, изкуство и фалш: игра-задача

26. Текстовете по Философия на изкуството

Да се опитаме да пишем: Моето произведение

28. Моето любимо изкуство (художествен
занаят)

Моята лична колекция

Моето произведение: представяне, конкурс

ВЪПРОСНИЦИ ЗА САМОПОЗНАНИЕ ЗА 8.КЛАС

Въпросник: Кой съм аз за себе си и за другите?

Въпросник: Какъв съм аз и какво мога?

Въпросник: Как уча?

Тест за емпатия и асертивност

Тест за зависимости

ВЪПРОСНИЦИ И ТЕСТОВЕ ЗА 9.КЛАС

Тест за толерантност за ученици

Въпросник: Моят вкус и интереси

ВИРТУАЛНИ МУЗЕИ

Към края на учебника за 9. клас се предлагат линкове на виртуални музеи, които се разиграват онлайн. Можем да се разхождаме в тях и да изберем интересен артефакт за анализ.

ВИРТУАЛНИ ПЪТУВАНИЯ

В програмата Google Earth можем да посетим за секунди което си поискаме място на планетата. Да отидем на романтичен остров, на Карибати например, с нулеви координати, в „средата“ на планетата. За какво хората отиват там? Да се разходим в парка Йелоустоун. Да се изкачим на Еверест.

Какво ще обсъждаме и споделяме в тези пътувания?

ТЕСТОВЕ ЗА КОНТРОЛ, ПРОВЕРКА И ОЦЕНКА

Тестове за контрол и проверка са дадени след всяка от частите на учебника (програмата): два за 8. и три 9. клас

Тяхната структура е следната:

1. Какво зная? 10 малки въпроса за попълване с думи и за избор на отговор. Всеки от тях носи x 1 точка.

2. Какво разбирам? 5 съдържателни въпроса за понятия и ситуации. Всеки от тях носи максимум x 4 точки.

3. Каква е моята позиция? Един въпрос за анализ на фрагмент или ситуация. Носи максимум 10 точки.

Максималният сбор на точките е 40. Те отговарят на дистанцията от слаб 2.00 до отличен 6.00. Всеки 10 точки са 1 единица.

В учебника и учебната тетрадка са дадени примерни тестове за самопроверка на учениците въкъщи при подготовка за истинските тестове в клас.

В РАБОТНИ ЛИСТОВЕ СА ДАДЕНИ ВАРИАНТИ ЗА УЧИТЕЛЯ ЗА КОПИРАНЕ И ДАВАНЕ В ЧАС. МОЖЕТЕ ДА ИЗПОЛЗВАТЕ ЧАСТ ОТ ТЕСТОВЕТЕ по Ваша преценка.

КОЛЕГИ УЧИТЕЛИ, ПРЕДЛАГАЙТЕ И СПОДЕЛЯЙТЕ СВОЯ ОПИТ!

След регистрация на нашия сайт (www.extremepress.net) можете да ползвате много ресурси, включително лекции по методика. Моля изпращайте Вашите собствени техники на работа и споделете наболели проблеми – те ще бъдат публикувани на сайта с Вашето име!

УСПЕШНА И ПРИЯТНА РАБОТА С НАШИТЕ УЧЕБНИЦИ И РЕСУРСИ!

Сергей Герджиков